

FRIEDRICH NIETZSCHE

AȘA GRĂIT-A ZARATHUSTRA

O carte pentru toți și nici unul

Introducere, cronologie și traducere de
ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

Receptarea lui Nietzsche în cultura germană,
selecție și traducere de texte de
HORIA STANCA

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

CUPRINS

NIETZSCHE ȘI „DISCURSUL MIXT”, de Ștefan Aug. Doinaș	5
CRONOLOGIE	47

PARTEA ÎNȚĂI

PRECUVÎNTAREA LUI ZARATHUSTRA	59
CUVÎNTĂRILE LUI ZARATHUSTRA	
Despre cele trei metamorfoze	75
Despre catedrele virtuții	77
Despre vizionarii altei lumi	79
Despre disprețuitorii corpului	82
Despre patimile bucuriei și durerii	84
Despre ucigașul cel palid	86
Despre citit și scris	88
Despre copacul de pe munte	90
Despre predicatorii morții	93
Despre război și războinici	95
Despre noul idol	97
Despre muștele din piață	99
Despre castitate	102
Despre prieten	104
Despre o mie și unu de scopuri	106
Despre iubirea de aproapele	108
Despre calea celui ce creează	110
Despre femeile bătrâne și tinere	112
Despre mușcătura viperei	115
Despre copil și căsnicie	117
Despre moartea de bunăvoie	119
Despre virtutea care dăruiește	121

PARTEA A DOUA

Copilul cu oglinda	129
În Insulele Fericite	131
Despre cei miloși	134
Despre preoți	137
Despre virtuoși	140
Despre mișei	143
Despre tarantule	146
Despre înțelepții iluștri	149
Cîntecul de noapte	152
Cîntecul de dans	154
Cîntecul funerar	157
Despre depășirea de sine	160
Despre cei sublimi	163
Despre țara culturii	166
Despre imaculata cunoaștere	169
Despre savanți	172
Despre poeți	174
Despre marile evenimente	177
Prezicătorul	180
Despre mîntuire	184
Despre prevederea omenească	189
Ora supremei liniști	192

PARTEA A TREIA

Călătorul	199
Despre viziune și enigmă	202
Despre fericirea fără voie	207
În revărsatul zorilor	210
Despre virtutea care micșorează	214
Pe Muntele Măslinilor	219
A trece mai departe	222
Despre renegați	226
Întoarcerea acasă	230
Despre cele trei rele	233
Despre spiritul împovărării	238
Despre tablele vechi și noi	243
Convalescentul	262
Despre marele dor	268
Al doilea cîntec de dans	271
Cele șapte peceți	275

PARTEA A PATRA ȘI ULTIMA

Jertfa mieri	281
Strigătul suferinței	284
De vorbă cu regii	288
Lipitoarea	291
Vrăjitorul	294
În retragere	301
Omul cel mai respingător	305
Cerșetorul de bunăvoie	310
Umbra	314
La amiază	317
Salutul de primire	320
Cina	326
Despre omul superior	328
Cîntecul tristeții	338
Despre știință	342
La fiicele pustiului	345
Deșteptarea	350
Sărbătoarea măgarului	354
Cîntecul beat	357
Semnul	365

**RECEPTAREA LUI NIETZSCHE
ÎN CULTURA GERMANĂ**

de Horia Stanca	369
-----------------	-----

Partea întâi
AȘA GRĂIT-A ZARATHUSTRA

PRECUVÎNTAREA LUI ZARATHUSTRA

1

Cînd Zarathustra a împlinit treizeci de ani, și-a părăsit ținutul său natal și lacul lui și s-a suit la munte. Acolo, bucurîndu-se de spiritul și de singurătatea sa, a petrecut vreme de zece ani și nu i s-au părut povară. Pînă la urmă însă s-a schimbat ceva în el – și într-o dimineață, sculîndu-se în rînd cu zorile, a pășit în fața soarelui, grăind așa:

„Tu, astru mare, oare ce-ar rămîne din fericirea ta, dacă nu ne-ai avea pe noi aceștia, pe care-i luminezi?

De zece ani tot sui mereu spre grotă mea: tu te-ai fi dezgustat de mult, și de lumina și de drumul tău, dacă eu însumi n-aș fi fost aici, cu vulturul meu și cu șarpele meu.

Dar noi te-am așteptat în fiecare dimineață, și-am luat prisosul și-ți aducem mulțumire pentru el.

Iată! Sătul sînt de înțelepciunea mea, ca o albină care-a adunat prea multă miere, și simt nevoia unor mîini care cerșesc.

Aș vrea să dăruiesc și să împart, pînă ce înțelepții lumii o să se bucure din nou de nebunia lor, iar cei săraci de bogăția lor.

De-aceea, trebuie să cobor: așa cum faci și tu spre seară, cînd te scufunzi în spatele mării, ca să împrăștii lumii subterane lumina ta, tu, astru mare, nespus de bogat!

Eu, ca și tine, trebuie să *apun*, cum zic adesea oamenii aceia spre care simt nevoia să cobor.

De-aceea, binecuvîntează-mă, ochi liniștit, tu, care poți privi fără invidie chiar fericirea cea peste măsură!

Cupa, ce stă să se reverse, binecuvîntează-mi-o, ca apa ei de aur să țîșnească, împrăștiindu-ți pretutindeni licărul de voluptate!

Privește! Această cupă vrea din nou să fie goală, iar Zarathustra jinduie din nou să fie om.“

În felu-acesta a-nceput apusul lui Zarathustra.

2

Singur, fără să-i iasă nimenea în cale, s-a coborât din munte Zarathustra. Dar ajungând la poalele pădurilor, văzu că-i iese înaintea un bătrîn, care-și lăsase sfînta lui colibă pentru-a căuta-n pădure rădăcini. Și-acel moșneag grăitu-i-a așa lui Zarathustra:

„Acest drumeț nu mi-e străin: cu mulți ani înainte a mai trecut pe-aici. Se numea Zarathustra; dar între timp s-a cam schimbat.

Pe-atunci, tu îți purtai cenușile la munte: acum vrei să-ți risipești văpăile prin văi? Nu-ți este frică de pe-deapsa incendiatorilor?

Da, da, îl recunosc, e Zarathustra. Privirea lui e limpede, iar buzele lui nu știu ce-i dezgustul. Nu umblă oare ca un dansator?

Schimbat e Zarathustra, un copil e Zarathustra, un om care s-a deșteptat e Zarathustra: ce cauți acum printre cei ce dorm?

Ca-ntr-o mare trăiai tu în singurătatea ta, iar marea te purta la sînul ei. Vai ție, vrei să umbli-acuma pe uscat? Vai ție, iarăși vrei să-ți porți tu singur povara corpului?“

Răspuns-a Zarathustra: „Îi iubesc pe oameni.“

„De ce, îi zise sfîntul, de ce bat eu pădure și pustie? Nu pentru că i-am fost iubit prea mult pe oameni?

Acuma îl iubesc pe Dumnezeu: nu-i mai iubesc pe oameni. Ce nedesăvîrșit îmi pare omul! Iubirea pentru oameni m-ar ucide.“

Răspuns-a Zarathustra: „Vorbit-am oare eu despre iubire? Eu vin spre oameni să le-aduc un dar.“

„Să nu le dai nimic, răspuns-a sfîntul. Mai bine ia ceva asupra ta din ceea ce duc ei și-ajută-i s-o poarte – aceasta le-ar prinde foarte bine: doar de ți-ar prinde bine și ție tot pe-atîta!

Iar dacă vrei să dai, să nu le dai decît pomană, dar mai înfîi așteaptă să ți-o ceară!”

„O, nu, răspuse Zarathustra, n-am să le dau nici o pomană. Pentru aceasta nu sînt destul de sărac.”

Rîzînd de Zarathustra, sfîntul zise:

„Încearcă însă dacă-ți vor primi comorile! Ei sînt bănuitori față de pustnici, nu vor să creadă că venim s-aducem daruri.

Prea sună singuratici pe stradă pașii noștri. De-aceea, ca și cînd la ceas de noapte, din paturile lor, aud trecînd un om, cu mult 'nainte zorilor, ei se întrebă: oare-ncotro se duce hoțul?

Să nu te-amesteci printre oameni, stai în pădure! Mai bine du-te printre fiare! De ce să nu fii și tu ce sînt eu – urs printre urși, și pasăre-ntre păsări?”

„Și-atunci, ce face sfîntul în pădure?” îi puse întrebarea Zarathustra.

Sfîntul răspuse: „Fac cîntece, și-apoi le cînt; și rîd, în timp ce le compun, și plîng și mormăi: e felul meu de-a-l lăuda pe Dumnezeu.

Cu cîntece și plînsete, cu rîsete și mormăieli, îl laud eu pe Dumnezeul care-i Domnul meu. Dar tu ce fel de dar vrei să ne-aduci?”

Cînd Zarathustra auzi aceasta, îl salută pe sfînt zicîndu-i: „O, cîte n-aș avea să le aduc! Dar lasă-mă să plec cît pot mai iute, ca nu cumva să-ți iau ceva!” Așa se despărțiră, moșneagul și bărbatul, rîzînd, și amîndoi rîdeau ca doi copii.

Dar Zarathustra, cînd rămase iarăși singur, grăi astfel în sinea sa: „Să fie oare cu puțință?! Acest prea sfînt moșneag încă n-a auzit, acolo în pădurea lui, că *Dumnezeu e mort!*” –

Cînd Zarathustra ajunse la orașul cel mai apropiat, care se întindea lîngă păduri, găsi mulțime de popor ce se-adunase-n piață: căci li se anunțase că-au să vadă un

dansator pe funie. Iar Zarathustra se-adresă așa către popor:

Vin să vă-nvăț ce este Supraomul. Omul este ceva ce trebuie depășit. Voi ce-ați făcut, pentru a-l depăși?

Toate ființele de pînă acuma au creat ceva ce stă deasupra lor: vreți voi să fiți refluxul acestei uriașe revărsări și preferați să vă întoarceți printre fiare, decît să-l depășiți pe om?

Ce e maimuța pentru om? Doar o batjocură sau o rușine dureroasă. Așa trebuie să fie și omul pentru Supraom: doar o batjocură sau o rușine dureroasă.

Voi ați parcurs distanța de la vierme pînă la om, și multe în voi sînt încă vierme. Cîndva ați fost maimuțe și chiar și azi un om păstrează din maimuță mai mult ca o maimuță oarecare.

Dar chiar și cel mai înțelept dintre voi dilemă e, și corcitură între plantă și fantomă. Oare vă-ndemn eu să deveniți doar plantă sau fantomă?

Iată, vă-nvăț ce este Supraomul!

Sensul pămîntului e Supraomul. O, dacă voi v-ați în-corda voința: sens al pămîntului *să fie* Supraomul!

Eu vă conjur, o, frați ai mei, *rămîneți credincioși pămîntului* și nu mai dați crezare celor ce vă vorbesc despre speranțe suprapămîntești! Otrăvitori sînt ei, fie c-o știu sau nu.

Sînt hulitori ai vieții, intoxicați la rîndul lor și muribunzi, de care i-e lehamite pămîntului: pot să dispară așadar!

Odinioară, a-l huli pe Dumnezeu era cea mai cumplită blasfemie, dar Dumnezeu e mort acum și morți, asemeni lui, blasfematorii. Cea mai îngrozitoare blasfemie e azi să blasfemezi pămîntul, iar măruntaielor misterului să le acorzi mai multă atenție ca sensului pămîntului!

Odinioară, sufletul privea spre corp plin de dispreț: atunci, acest dispreț era lucrul suprem: el, sufletul, voia un corp lihnit, famelic, slab. În felu-acesta se gîndea să scape de el și de pămînt.

O, sufletul acesta, chiar el era lihnit, famelic, slab: cruzimea era voluptatea acestui suflet!

Dar voi, ia spuneți, frați ai mei: ce zice corpul vostru despre sufletul vostru? Sufletul vostru, oare nu-i el mizerie, și murdărie, și jalnică suficiență?

Ce-i drept, murdar torent e omul. Și trebuie să fii într-adevăr o mare, să sorbi asemenea torent de murdărie, și totuși să rămii curat.

Iată, vă-nvăț ce este Supraomul: el este-această mare, disprețul vostru uriaș se pierde-n ea.

Ce poate fi mai însemnat în viața voastră? E ora marelui dispreț. Ora în care vă scîrbiți chiar și de fericirea voastră, de rațiunea și virtutea voastre.

Ora în care ziceți: „Ce-mi pasă mie de fericirea mea? Ea e mizerie, și murdărie, și jalnică suficiență. O, fericirea mea, ce trebuie să-mi fie chiar temei al existenței!”

Ora în care ziceți: „Ce-mi pasă mie de rațiunea mea? Rîvnește ea după știință, ca leul după hrana lui? Ea e mizerie, și murdărie, și jalnică suficiență!”

Ora în care ziceți: „Ce-mi pasă mie de virtutea mea? Încă nu m-a făcut să fiu nebun! O, sînt sătul de binele, ca și de răul meu! Toate sînt doar mizerie, și murdărie, și jalnică suficiență!”

Ora în care ziceți: „Ce-mi pasă mie de dreptatea mea? Încă nu văd că-aș fi ajuns jărat și cărbune. Dar omul drept este jărat și cărbune!”

Ora în care ziceți: „Ce-mi pasă mie de mila mea? Oare nu mila este crucea pe care-i ținuit în cuie cel ce iubește oamenii? Dar mila mea nu-i nici o răstignire.”

V-ați spus deja aceste lucruri? Strigatu-le-ați pînă acum? Vai, dacă v-aș fi auzit strigînd!

O, nu păcatul vostru – îndestularea voastră strigă către cer, zgîrcenia voastră însăși în păcatul vostru e-aceea care strigă către cer!

Dar unde-i fulgerul – ca să vă lingă cu văpaia lui? Unde e nebunia care v-ar trebui inoculată?

Iată, vă-nvăț ce este Supraomul: el este fulgerul acesta, el este nebunia-aceasta! –

Cînd Zarathustra isprăvi ce-avea de spus, un om strigă din mijlocul mulțimii: „Am ascultat destule despre saltimbancu-acesta: vrem să-l vedem odată!” Și-ntreg

poporul rîse de Zarathustra. Iar dansatorul, crezînd că este vorba de el, numaidecît se apucă de treabă.

4

Dar Zarathustra privea mulțimea și se minuna. Apoi grăi în felul acesta:

Omul e doar o funie, întinsă între bestie și Supraom – o funie peste un abis.

O trecere primejdioasă dincolo, o primejdioasă parcurgere a drumului, primejdia de a privi-ndărăt, o primejdioasă-nfioreare și-o oprire primejdioasă.

Ce e măreț în om e că-i o punte, nu un capăt: ce este vrednic de iubire-n om e că-i o *trecere* și o *pierzanie*.

Iubesc pe cei ce nu știu să trăiască decît ca pieritori, pentru că ei sînt cei ce trec dincolo.

Iubesc pe cei plini de-un imens dispreț, căci ei sînt purtătorii marelui respect, săgețile dorinței zburînd spre țărnul celălalt.

Iubesc pe cei care nu-și caută dincolo de stele temeiuul de-a muri și-a se jertfi: ci se sacrifică pămîntului, din rîvna ca pămîntul să devină într-o zi al Supraomului.

Iubesc pe cel care s-a dedicat cunoașterii, pentru-a permite mîine Supraomului să fie. Astfel își pregătește el pierzania.

Iubesc pe cel ce inventează și muncește ca să ridice casa Supraomului și ca să pregătească pentru el pămînt, fiară și plantă: astfel își pregătește el pierzania.

Iubesc pe cel ce și-a-ndrăgit virtutea: deoarece virtutea e voință spre pierzanie și o săgeată a dorinței.

Iubesc pe cel ce nu-și păstrează nici un strop de spirit pentru el, menindu-și-l întreg virtuții sale: astfel, ca spirit, trece peste punte.

Iubesc pe cel ce-și face din virtutea sa pornire și fatalitate; astfel, din dragoste pentru virtutea sa, el vrea să mai trăiască și să nu trăiască.

Iubesc pe cel ce nu dorește prea multe virtuți. Căci o virtute este mai virtute decît două, ea e un nod mai tare de care se agață fatalitatea.

Iubesc pe cel ce-și risipește sufletul, care nu vrea recunoștință și nu dă îndărăt nimic: căci el tot timpul dăruiește și nu vrea să se păstreze pentru sine.

Iubesc pe cel căruia i-e rușine cînd zarul cade în favoarea lui și care-atunci se-ntreabă: sînt oare un trișor? – căci el își vrea pieirea.

Iubesc pe cel ce-aruncă înaintea faptei sale un roi de vorbe aurite și care totuși ține mult mai mult decît promite: căci voia lui e spre pieire.

Iubesc pe cel care-i justifică pe cei de mîine și care-i mîntuie pe cei ce-au fost: căci el își vrea pierzania în cei ce aparțin prezentului.

Iubesc pe cel ce-și maltratează Dumnezeu, pentru că-l iubeste: căci el chiar de mînia acelui Dumnezeu pieri-va.

Iubesc pe cel cu sufletul adînc pînă și-n rană, cel care-și pierde viața dintr-un fleac: în felu-acesta, trece puntea bucuros.

Iubesc pe cel cu sufletul atît de plin, încît e-n stare-a se uita pe sine, și toate lucrurile sînt în el: căci toate îl vor duce la pieire.

Iubesc pe cei cu inima și spiritul eliberate: căci capelele lor sînt numai măruntaie ale inimii, iar inimile lor zoresc să-i piardă.

Iubesc pe toți cei care sînt ca stropii grei ce pică unul după altul dintr-un nor întunecat ce stă deasupra oamenilor: ei vestesc că fulgerul este aproape și ca heralzi ai lui merg spre pieire.

Iată, eu sînt un vestitor al fulgerului, un strop greu ce cade greu din nor: dar fulgerul acesta se numește *Supra-om*. –

Rostind aceste vorbe, Zarathustra privi din nou înspre mulțime și tăcu. „Uite-i, zicea în sinea lui, uite-i cum rîd: ei nu mă înțeleg, eu nu am glas pentru urechea lor.

Va trebui oare să le zdrobesc timpanele și să-i învăț să-mi dea ascultare cu ochii? În sunetul cimbalelor și-n urlul predicatorilor de pocăință? Sau dau crezare numai celui bîlbîit?

Dar e ceva de care se simt mîndri. Ce nume-i dau ei lucrului acela ce-i face să se simtă-atît de mîndri? Cultură, da – așa îi zic, e ceea ce-i deosebește de ciobani.

De-aceea nu le place să audă vorba «dispreț»; iată de ce am să mă adresez mîndriei lor.

Le voi vorbi de ce-i mai vrednic de dispreț, adică despre ceea ce numesc *ultimul om*.”

Și-atunci așa grăit-a Zarathustra către popor:

Iată, e timpul cînd omul trebuie să-și fixeze țelul. Iată, e timpul cînd omul trebuie să-și sădească germenul speranței celei mai înalte.

Pămîntul lui e încă destul de rodnic pentru-aceasta. Dar, într-o zi, acest pămînt va fi sărac și sterp și nici un pom vînjos nu va mai răsări din el.

Vai! vine timpul cînd omul nu-și va mai lansa săgeata dorinței sale dincolo de om, iar coarda arcului său o să uite să mai zbîrnîie.

Vă spun, trebuie să ai în tine încă haos, spre-a da naștere unei stele dansatoare. Vă spun, voi încă-aveți în sinea voastră destul haos.

Vai! vine timpul cînd omul nu va mai putea să dea naștere unei stele dansatoare. Vai! vine timpul celui mai de dispreț dintre toți oamenii, cel ce nu mai poate-a se disprețui pe sine.

Iată! vă-arăt *ultimul om*.

„Ce e iubirea? Ce-i creația? Ce e dorința? Ce este-o stea?” – așa se-ntreabă cel din urmă om, făcîndu-ne cu ochiul.

Îngust va fi atunci pămîntul, se va vedea cum țopăie pe el ultimul om, cel care micșorează orice lucru. Prăsila lui este indestructibilă, ca puricele de pămînt; ultimul om o să trăiască cel mai mult.

„Noi, zice-va ultimul om, făcîndu-ne cu ochiul, sîntem inventatorii fericirii.”

Ei își vor fi părăsit ținuturile unde viața era grea; căci lor le trebuie căldură. Își vor iubi încă aproapele, frecându-se de el, căci lor le trebuie căldură.

Boala și neîncrederea – lor li se vor părea păcate; deci cască bine ochii unde calci! Numai smintitul se împiedică de pietre și de oameni!

Din când în când oleacă de otravă: te-ajută să visezi frumos. Pînă la urmă, foarte multă otravă, care să facă moartea mai plăcută.

Da, încă se va mai munci, căci munca este o distracție. Dar avînd grijă ca distracția să nu devină obositoare.

Și nimeni – mai bogat sau mai sărac: acestea, amîndouă, sînt prea grele. Cine-ar mai vrea să guverneze? Și cine-ar vrea să se supună? Acestea, amîndouă, sînt prea grele.

Nici un păstor, ci doar o turmă! Toți vrînd la fel, ei vor fi cu toți la fel: căci cine simte altfel, de bunăvoie se va duce la azilul de nebuni.

„Cîndva, era smintită toată lumea“ – vor murmura cei mai deștepți, făcîndu-ne cu ochiul.

Și toți vor fi deștepți, și toți vor ști tot ce s-a petrecut: astfel bațjocura nu va mai conțeni. Încă se vor mai certa, dar se vor împăca îndată – ca nu cumva să-și tulbure digestia.

Apoi, cîte-o plăcere mică ziua, și-apoi cîte-o plăcere mică noaptea: dar sănătatea să se bucure de mare cinste.

„Noi, zice-vor ultimii oameni, făcîndu-ne cu ochiul, sîntem inventatorii fericirii.“

Aici s-a încheiat prima cuvîntare a lui Zarathustra, cea care se numește și „Precuvîntare“; aici mulțimea l-a-nterupt, plină de strigăte și veselie. „Dă-ne ultimul om, o, Zarathustra – așa strigau –, hai, fă din noi ultimul om! Noi îți vom da, din partea noastră, Supraomul!“ Și-ntreg poporul exulta și plescăia din limbă. Dar Zarathustra s-a-ntristat, grăind așa în sinea lui:

„Ei nu mă înțeleg, eu nu sînt gura potrivită pentru urechea lor.“